

Міністерство освіти і науки України
Київський університет імені Бориса Грінченка

Н.В. СОБОЛЬ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

**ДО ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ
У ПРОЦЕСІ ФОРТЕПІАННОЇ ПІДГОТОВКИ**

Київ — 2016

УДК 378:78–044.352(072)
ББК 74.58:85.31я73
С54

Рекомендовано до друку
Вченою радою Інституту мистецтв
Київського університету імені Бориса Грінченка
(протокол № 12 від 24 червня 2016 р.)

Рецензенти:

Гуральник Н.П., професор НПУ ім. М.П. Драгоманова, д.п.н.;
Комаровська О.А., завідувач лабораторії естетичного виховання
Інституту проблем виховання НАПН України, д.п.н.

Соболь Н.В.

С54 Методичні рекомендації до формування художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики у процесі фортепіанної підготовки / Н.В. Соболь. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. — 38 с.

У методичних рекомендаціях висвітлюється сутність та структура художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики. Обґрунтовуються актуальні форми та методи формування даного феномена у контексті професійного зростання студентів. Зокрема, автором описується технологія педагогічних творчих майстерень, ведення щоденника художніх вражень, дидактичні ігри та надається перелік рекомендованого педагогічного виконавського репертуару для опрацювання у процесі фортепіанної підготовки майбутніх учителів музики.

Для студентів, магістрів та викладачів мистецьких факультетів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК 378:78–044.352(072)
ББК 74.58:85.31я73

© Автори публікацій, 2016
© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2016

Вступ

У зв'язку з глобалізацією усіх суспільних процесів перед освітою, як соціальним інститутом, ставиться важливе завдання підготовки сучасних кваліфікованих педагогічних кадрів. Вчителі нового покоління повинні вміти швидко навчатися, удосконалювати свої знання та уміння відповідно до наукового та технічного прогресу. Паралельно зі стрімким розвитком інфраструктури сучасного світу відбувається активний культурний обмін між усіма країнами світу, а отже, умови взаємодії між людьми спрощуються.

Сформованість толерантності майбутнього вчителя музики залежить від рівня його знань про власну культуру та історію у контексті світової мистецької спадщини, здатності сприймати і розуміти особливості інших. Таке положення надає проблемі формування толерантного суспільства масштабного значення і визначає доцільність не лише дослідження власних підходів до вирішення означеної проблеми в Україні, але й використання зарубіжного досвіду та пошуку шляхів його застосування в умовах нашої країни.

Художньо-творча толерантність майбутнього вчителя музики — це феномен, що є результатом художньої взаємодії особистості з творами мистецтва, метою якої є сприйняття, створення, репродукція або інтерпретація їх художнього змісту. Як будь-який інший вид толерантності, художньо-творча толерантність особистості проявляється під час її вербального чи невербального діалогу з особою митця, художнім образом,

культурно-історичною епохою і т. д. Зацікавленість мистецтвом, порозуміння із представниками різних художніх течій, інтерпретування художнього тексту за вимогами жанру та з урахуванням виконавських особливостей окремого твору, здатність до аргументованої дискусії (критики) стають проявами сформованої художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики та засвідчують його культурну та творчу зрілість.

Формування художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики під час фахової підготовки студентів (зокрема інструментально-виконавської) має відбуватися у межах впровадження принципів навчання та виховання, які обумовлюють організацію навчального процесу та доцільність використання методів та прийомів. Спираючись на дослідження провідних вітчизняних науковців, ми виокремили низку педагогічних принципів формування художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики, а саме: принцип діалогічності, фасилітації, толерантності, культуровідповідності, полікультурності, рефлексивності, зв'язку освіти з життям, художньо-творчої індивідуалізації, інтегративності, креативності, активності, емоційної насиченості [14].

Задля ефективної організації навчально-виховного процесу з метою формування художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики ми пропонуємо дотримуватися таких педагогічних умов:

— створення довірливої (толерантної) творчої атмосфери, у якій всі учасники педагогічного процесу могли вільно висловити свою точку зору, критично поставитися до себе та інших. Важливою складовою цієї умови є створення настрою «любові до мистецтва», тобто основною метою заняття є не бажання переконати опонента у його неправоті та насильно нав'язати свою точку зору, а через діалог та дискусію дійти до найголовнішого — проникнення у світ мистецтва аби він став ближчим та зрозумілішим;

— заохочення до безпосередньої інструментально-виконавської діяльності — через власний досвід вивчення та виконання (навіть ескізного) твору мистецтва створити ситуацію причетності студентів до життя твору. Пропускаючи твір «через себе», студент буде здатен сформулювати судження про нього, які базувалися б на власних переживаннях, а не на стереотипних уявленнях;

— інтеграція мистецтв — використання на заняттях синтезу мистецтв, цілісне вивчення зразків музичного мистецтва за аналогією з іншими видами мистецтва, культурними та історичними явищами, стимулювання студентів до розвитку мистецтвознавчого кругозору.

СУТНІСТЬ, СТРУКТУРА ТА РІВНІ СФОРМОВАНOSTІ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ У ПРОЦЕСІ ФОРТЕПІАННОЇ ПІДГОТОВКИ

Під терміном «художньо-творча толерантність майбутнього вчителя музики» ми розуміємо осмислене ставлення особистості до художніх та мистецьких явищ; зацікавленість у творчості та визнання значимості художнього самовираження особи митця, виконавця та іншого реципієнта; орієнтування у мистецьких категоріях та специфіці розвитку різних видів мистецтва, а також уміння інтерпретувати художній образ твору, враховуючи особливості жанру, стилю, епохи та культурно-суспільних цінностей.

Серед суб'єктів та об'єктів художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики ми виокремлюємо:

1) митця (композитора, художника, письменника, тобто людину, яка безпосередньо створює твір мистецтва та через який самовиражається);

2) виконавця (того, хто має безпосередній контакт з автором та його твором, інтерпретує художній задум митця у власному виконанні);

3) слухача (людину, яка сприймає твір, переживає його разом з композитором та виконавцем; того, на кого власне направлений процес створення та виконання твору мистецтва; того, хто оцінює художній твір);

4) художній образ (головну ідею, концепцію, втілену автором у художньому творі; драматичного героя, з яким знайомляться та чию історію переживають виконавець та слухач під час художнього контакту);

5) культурну епоху (систему цінностей, соціально-культурних традицій, які визначають зміст та ідеологію художнього стилю у мистецтві; без розуміння епохи і часу створення автором твору мистецтва неможливе його осмислення та конструктивний діалог).

Під *предметом* художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики ми розуміємо мистецтво взагалі, у всіх його проявах. І хоча для майбутнього вчителя музики профілюючим є музичне мистецтво, ми визнаємо важливе значення засвоєння студентами інтегрованих знань з мистецтвознавства, яке є наукою про функціонування всіх видів мистецтв.

Таким чином, формування художньо-творчої толерантності буде зумовлене загальним розвитком знань з теорії та історії мистецтв, культурології, історії, філософії, але у ракурсі їх впливу на становлення та розвиток музичного мистецтва і принципів творення та існування музичних творів. Таке поглиблене вивчення основ функціонування мистецьких явищ, їх художньої мови допоможе майбутнім вчителям музики краще розуміти художній стиль, особистість митця, його художній задум, що сприятиме активному залученню до критичного діалогу з мистецтвом, а отже і формуванню художньо-творчої толерантності.

У результаті аналізу існуючих систем внутрішньої будови феномена толерантності та враховуючи специфічність цього явища, у структурі художньо-творчої толерантності ми виділяємо такі *компоненти*: мотиваційно-емоційний, когнітивно-пізнавальний, творчо-діяльнісний [12].

Під *мотиваційно-емоційним компонентом* художньо-творчої толерантності ми розуміємо наявність у майбутнього вчителя музики мотивації до художньої діяльності, яка сприяє розвитку його художньо-світоглядних орієнтацій та готовності до діалогу з мистецтвом; дотримання моральних цінностей свого культурного осередку; спроможність до розуміння та емоційного сприйняття інших художніх традицій. На нашу думку, наявність в особистості емпатії, духовного потенціалу, свободи самовираження, прагнення до гармонії, любові до мистецтва вдало характеризує перший компонент художньо-творчої толерантності.

Когнітивно-пізнавальний компонент художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики передбачає наявність в особистості достатніх знань з історії та теорії різних видів мистецтва, зокрема музичного, культурології; розуміння художніх знаків та орієнтування у контексті художніх образів; розвинуті пізнавальні якості, які допомагали б реалізовувати прагнення людини до саморозвитку та самовдосконалення; володіння

навичками самостійної роботи та вирішення проблемно-пошукових завдань. Цей компонент характеризується рівнем обізнаності особистості, її кругозором, флексибільністю та критичністю мислительних процесів, визнанням плюралізму художньо-естетичних смаків, а також здатністю (а головне — бажанням) до саморозвитку тощо.

Творчо-діяльнісний компонент художньо-творчої толерантності включає в себе музично-професійні якості, якими повинен володіти майбутній вчитель музики; практичні навички роботи над художнім твором; життєвий досвід безпосередньої комунікації особистості з різними видами мистецтв. До показників, які свідчать про вірогідність сформованості цієї складової у майбутнього вчителя музики, ми відносимо розвинені у нього музичні здібності, виконавський досвід, позитивну рефлексію, артистизм, активність, креативність, значний досвід у спілкуванні з творами мистецтва, плюралізм у поглядах та художніх смаках.

Розглядаємо чотири рівні сформованості художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики, а саме: високий, середній, нижче середнього та низький. Так, *високий рівень* характеризується значною зацікавленістю майбутнього вчителя музики у контактах з творами мистецтва, активною участю у культурно-мистецькому житті, участю в різних мистецьких заходах, наявністю толерантних життєвих позицій, емоційною відкритістю та здатністю до співпереживання, володінням мистецтвознавчим категоріальним апаратом, знанням культурних, стильових особливостей та умов використання різних засобів виразності у творах мистецтва (зокрема музичного), володінням візуальним та слуховим досвідом у визначенні характерних рис творчості митців, що поєднує пізнавальну та естетичну складові культури майбутнього вчителя музики, бажанням займатися художньою діяльністю, володінням навичками рефлексії (самокритики), умінням якісно інтерпретувати музичні твори, наявністю креативного потенціалу особистості (здатності до вираження власних переживань через виконання творчих завдань).

Середній рівень визначається за такими критеріями, як: уміння студентів визначати зв'язки між різними видами мистецтва, під час аналізу творів мистецтва керуватися не лише естетичними враженнями, але й знаннями з мистецтвознавства та культурології; зацікавленість у власній музично-педагогічній діяльності та самореалізації у виконавстві; незначний досвід у художньо-творчій діяльності; прагнення до самовдосконалення у професійній діяльності, розширення знань та досвіду спілкування з творами мистецтва; наявність стандартних підходів до виконання творчих завдань,

що свідчить про складність самореалізації у творчій діяльності; достатній рівень інтерпретування творів мистецтв; сформована адекватна реакція на культурні особливості інших суб'єктів та об'єктів.

Рівень нижче середнього проявляється у дотриманні майбутнім вчителем музики нейтральної позиції щодо музично-педагогічної діяльності, достатньо низькому рівні толерантності до оточуючих та емпатії, наявності упереджень і стереотипного мислення стосовно художніх явищ, а також складнощів в інтерпретуванні творів, низькій зацікавленості у професійній діяльності, мінімальному досвіді спілкування з творами мистецтва та власної художньо-творчої діяльності, недостатньому володінні знаннями з культурології та мистецтвознавства, орієнтуванні у художньо-естетичних категоріях.

Для *низького рівня* сформованості художньо-творчої толерантності характерні: пасивність та байдужість стосовно художньо-мистецької діяльності, вивчення культурно-історичних передумов створення творів мистецтва, особистості митця; необізнаність у творах мистецтва (музичних, образотворчих, літературних тощо); невеликий досвід художнього спілкування з творами мистецтва та власної художньо-творчої діяльності майбутнього вчителя музики; недостатня зацікавленість у вивченні художніх творів або відсутність такого бажання взагалі; небажання займатися музично-педагогічною діяльністю; емоційна пасивність, упередженість та байдужість стосовно інших; відсутність зацікавленості та творчої індивідуальності у виконанні поставлених креативних завдань.

ПЕДАГОГІЧНА ТВОРЧА МАЙСТЕРНЯ ЯК ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Педагогічні майстерні як різновид організації навчально-виховної роботи з дітьми та дорослими було започатковано у 90-х роках ХХ ст. французькими психологами та педагогами, які прагнули удосконалити навчальний процес у школі та пристосувати його до вимог сучасного суспільства. Інтенсивний технічно-науковий розвиток, поява нового покоління активної молоді, стирання кордонів та мультикультурність сучасного світу надихнули дослідників на пошук нових цікавих освітніх технологій, які б акумулювали у собі минулий досвід, популяризували та сприяли розвитку нових ідей у педагогічній галузі.

Після вивчення досліджень з проблем визначення сутності та основних характеристик педагогічної майстерні варто звернути увагу на особливості її застосування у контексті методики формування художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики. На нашу думку, оптимальність педагогічної майстерні як виду організації навчання полягає у низці переваг: 1) технологія проведення майстерень у педагогічній практиці є новою, адже бере початок з кінця ХХ ст., перспективною (у вищій школі вона використовується досить рідко) та актуальною завдяки яскраво вираженому творчому підтексту; 2) передбачає розвиток креативної сторони особистості викладача та студента, що сприятиме успішному формуванню у майбутніх учителів музики художньо-творчої толерантності; 3) дає змогу викладачеві комбінувати різні методи в процесі роботи, використовувати різні моделі спілкування зі студентами та створювати позитивну атмосферу співпраці.

Дослідники наводять алгоритм процесу організації та проведення педагогічної майстерні, який складається з чотирьох основних частин (за Г. Степановою [19]):

1) індуктор — створення емоційної та творчої атмосфери, введення учасників майстерні у роботу групи через особистісне ставлення до окресленої тематики конкретного заняття; індуктором може стати будь-яка наочність — предмет, слово, малюнок, образ тощо;

2) безпосередня робота з матеріалом:

— самоконструкція — індивідуальна робота над виконанням поставленого завдання, формулюванням гіпотези, можливих шляхів вирішення проблеми;

— соціоконструкція — постановка описаних елементів у малих групах або всією групою учасників майстерні;

— соціалізація — обговорення проведеної індивідуальної, групової роботи між усіма учасниками майстерні;

— афішування — презентація робіт кожним учасником в аудиторії та ознайомлення з ними;

— розрив — внутрішній емоційний конфлікт, який стимулює пошук нових питань з окресленої проблематики, нових знань;

3) творча робота — діяльність з реалізації учнем творчого проекту як результату творчого завдання;

4) рефлексія — самоаналіз проведеної роботи в майстерні, підбиття підсумків.

Таким чином, заняття, які пропонується проводити у межах педагогічних творчих майстерень, повинні будуватися з урахуванням реалізації чотирьох етапів: 1) *вступного*, який складається зі вступу, налаштування на роботу, настанови та опису алгоритму виконання окресленого виду аналізу, який проводить викладач; 2) *творчого*, який полягає у виконанні завдань та вправ, створенні творчого продукту самими студентами в індивідуальній та груповій роботі; 3) *презентативного* — демонстрації виконаної творчої роботи, яка супроводжується коментарями виконавця, окреслення перспектив подальшої роботи; 4) *рефлексивного* — групового обговорення всіма присутніми на занятті їх вражень від почутого твору, надання характеристики його інтерпретації, аналізу проведеної роботи, самоаналізу кожного учасника майстерні.

Ми пропонуємо розробити цикл педагогічних творчих майстерень з вивчення різних видів сутнісного аналізу художніх явищ з практичною складовою їх реалізації на прикладі сучасного та класичного мистецтва.

Так, на нашу думку, для формування художньо-творчої толерантності буде доцільним виконання майбутніми вчителями музики креативних завдань з *синестетичного, феноменологічного, семіотичного, герменевтичного аналізу* художніх творів, а також *художньої критики* [18].

ПЕДАГОГІЧНІ ТВОРЧІ МАЙСТЕРНІ

Єдність мистецтв

Мета: сформувати у студентів краще розуміння сучасної музики через проведення аналогій з різними видами мистецтва.

Вступний етап

Індуктор. Обговорення зі студентами крилатого вислову давньоримського філософа Цицерона «Жодне з мистецтв не закривається в собі»; визначення можливих шляхів поєднання елементів різних видів мистецтва у сучасних мистецьких напрямках; визначення жанрових напрямків сучасного мистецтва та субкультур. Обговорення крилатого вислову англійського мистецтвознавця У. Пейтера «Будь-яке мистецтво прагне до того, щоб стати музикою».

Творчий етап

Індивідуальна робота. Кожному студенту дається завдання за короткий проміжок часу (3–5 хв) згадати відомі вислови, в яких би простежувалось тяжіння до синестезії, поєднання непоєднаних якостей об'єкта (наприклад, холодні кольори, відкритий звук, тепле звучання тощо), термінів з різних видів мистецтва тощо.

Соціалізація. Презентація списку висловів кожним учасником майстерні перед іншими студентами з наданням коментарів щодо того, за яких умов кожен з висловів може бути використаний у повсякденному житті.

Розрив. Розуміння зв'язків між різними видами мистецтва та їх прояв у нашому щоденному житті.

Груповою роботою. Студенти розподіляються на малі групи (4–5 осіб). Кожній з них «присвоюється» художній напрямок, який вони повинні будуть представити через 15 хв співпраці. Завдання виконується за принципом методу синектики: кожен з учасників групи отримує роль представника певного виду мистецтва — музики, живопису, архітектури, хореографії, літератури, кіно, театру.

В основі методу синектики лежить поєднання ідей з різних сфер діяльності з метою вирішення спільної проблеми. При чому у синектиці важливим елементом процесу є обґрунтована критика ідей одних учасників іншими.

Головна відмінність між методами мозкового штурму та синектики полягає у способі подачі ідей щодо вирішення окресленої проблеми. Метод синектики передбачає подання на загальну оцінку обдуманого, закінченого, сформульованої думки, яка може бути прийнята чи відхилена іншими з відповідними коментарями. Авторство ідей у такому разі не є колективним результатом, натомість простежується їх чітка приналежність окремій особистості. Таким чином, люди, які висувують та слухають ідеї інших, тих, хто дивиться на вирішення проблеми зі своєї суб'єктивної точки зору, перебувають постійно під впливом нових і нових ідей. Відштовхуючись як від раціональних, так і нераціональних висновків, підсвідомо усі учасники методу синектики йдуть до вирішення поставленого завдання.

Інша особливість методу синектики — наявність спеціалістів з різних галузей знань задля консультування та висунення різних ідей при використанні у методиці формування художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики визначає необхідність попереднього розподілу ролей між студентами та їх направленої самостійної підготовки, щоб бути спроможними орієнтуватися у «своєї» сфері.

У підсумку проведеної роботи група студентів робить спільну узагальнену презентацію художнього напрямку із акцентом на особливості взаємовпливу всіх видів мистецтва задля досягнення розвитку цього художнього напрямку.

Презентативний етап

Афішування. Представлення групових творчих робіт студентами перед своїми одногрупниками. Коротке обговорення побаченого, подяка за виконану роботу.

Рефлексивний етап

Рефлексія. Підбиття підсумків проведеної роботи на занятті. Кожен учасник майстерні висловлює своє ставлення: що було корисним, чого він навчився на занятті, що варто вдосконалити в організаційному плані.

Важливим етапом рефлексії є подяка учасників майстерні один одному та виконання вправи «Аплодисменти по колу» (В. Калошин): один з учасників майстерні «обирає» очима іншого з кола і аплодує

йому, той у свою чергу «обирає» очима наступного і т. д., аплодують при цьому вже разом. Вправа закінчується, коли усі студенти аплодують одному.

Ми в мистецтві і мистецтво в нас

Мета: сформулювати у студентів навички неупередженого художнього осмислення та розуміння сучасної музики шляхом самостійного пошуку зв'язків із культурними феноменами та традиціями, особою митця та власним досвідом; актуалізувати знання з історії культури та мистецтва.

Вступний етап

Індуктор. Опрацювання зі студентами вислову відомого німецького поета та драматурга Б. Брехта «Мистецтво потребує знань». Обговорення проблемних питань: «Чи завжди для розуміння твору мистецтва потрібно мати знання, достатній емоційний досвід та художню інтуїцію?», «Чи бувало у вашому житті, що ви не могли зрозуміти сутність твору, те, що хотів сказати автор?», «Що, на вашу думку, впливає на автора, коли він створює свої твори?», «Чи мали ви досвід створення художніх творів (музика, картини, декоративно-прикладне мистецтво, вірші, проза тощо)?», «Що вас надихає?», «Що ви вкладаєте у ваші твори?».

Творчий етап

Індивідуальна робота. Кожному учаснику майстерні дається завдання: за короткий проміжок часу (5 хв) продумати невелику доповідь про те, які твори мистецтва (музика, живопис, література, кіно тощо), або жанри, або художні напрямки найповніше характеризують його особистість. Студент повинен вказати, чому співвідносять ці художні об'єкти із собою, своїм характером, настроєм, життєвими принципами тощо; яким чином ці твори впливають на його життя; як пройшло перше знайомство із цими творами тощо.

Соціалізація. Студенти коротко (до 3 хв) презентують свої доповіді перед аудиторією, проходить обговорення, учасники майстерні можуть ставити уточнюючі додаткові запитання. В кінці всі дякують одне одному за проведenu роботу.

Розрив. Осягнення ідеї, що художній твір може бути присутнім у кожному з нас, але для цього потрібно глибше «зануритися» у твір у пошуках контексту та недоказаного автором.

Групова робота. Всіх студентів ділять на групи по 6 осіб і дають спільне завдання: методом брейнрайтингу «635» здійснити обговорення музичного твору сучасного композитора (за вибором викладача). Кожній групі дається для прослуховування та опрацювання окремих творів. Студенти повинні охарактеризувати ідею твору з позиції його автора, простежити та описати досвід автора у творі, пояснити мотивацію його створення та використання певних засобів виразності задля досягнення художньої ідеї, «доторкнутися до автора у музичному тексті», відшукати психологічний та культурологічний контекст людського буття, який автор хотів виразити у власному творі.

Суть методу полягає у тому, що кожному учаснику групи дається картка, на якій він повинен написати по три короткі ідеї (слово, вислів, речення) стосовно поставленої проблематики протягом 5 хв. Після цього учасник передає картку сусіду праворуч, і дії повторюються. Коли людина отримує нову картку із вже записаними ідеями іншого, вона може або використати існуючі ідеї для трьох нових власних ідей, або розвинути думки, записані попередніми учасниками на картку. Важливою умовою проведення методу «635» є відсутність дискусій та коментарів у процесі роботи з картками. Через 30 хв, коли кожен учасник отримує назад першу картку, з якої він починав, у сумі на картках буде налічуватися 108 ідей, які «народилися» спільними зусиллями усієї групи і тепер можуть бути проаналізовані та обговорені.

Презентативний етап

Афішування. Представлення групової творчої роботи кожною групою студентів перед своїми одногрупниками; коротке обговорення побаченого; подяка за виконану роботу.

Рефлексивний етап

Рефлексія. Підбиття підсумків проведеної роботи на занятті. Кожен учасник майстерні висловлює своє ставлення: що було корисним, чого він навчився на занятті, що варто вдосконалити в організаційному плані.

Важливим етапом рефлексії є подяка кожного учасника майстерні один одному та виконання вправи «Аплодисменти по колу» (В. Калашин): один з учасників майстерні «обирає» очима іншого учасника з кола і аплодує йому, той «обирає» очима наступного, і вони продовжують аплодувати утрьох, після чого останній «обирає» четвертого учасника і т. д. Вправа закінчується, коли усі студенти аплодують один одному.

Говорити мовою мистецтва

Мета: сформувати у студентів інтерес до ознайомлення з творами сучасного мистецтва через розбір художньої мови та художніх знаків.

Вступний етап

Індуктор. Демонстрація студентам зразків нотних партитур сучасних композиторів із подальшим обговоренням їх візуальних особливостей; визначення специфіки музичної семіотики, основних елементів музичної мови.

Творчий етап

Групова робота. Студенти розподіляються на малі групи (3–4 особи). Кожній групі дається завдання за короткий проміжок часу (3–5 хв) підготувати список: 1) звуків-сигналів, 2) звуків-наслідувань, 3) музичних знаків-індексів, 4) звуків словесно-мовного походження, 5) метроритмічних конструкцій за допомогою різних підручних матеріалів, що звучать.

Соціалізація. Після обговорення та складання списку різних видів музичних звуків кожна група презентує свій доробок перед іншими групами таким чином, щоб усі її члени були задіяні у роботі; форма презентації довільна, тобто студенти самі можуть вибрати вид роботи, який на їх думку є найдоцільнішим (інсценування, театралізація, простий показ, виконання на музичних інструментах, виконання із візуальною презентацією тощо).

Розрив. Обговорення проведеної творчої роботи; осягнення студентами палітри музичної мови та всього спектра засобів музичної виразності з метою досягнення творчої цілі.

Групова робота. Студенти розподіляються на малі групи (3–4 особи). Кожній групі дається завдання розробити партитуру для «музичної історії (подорожі, гри)», яку можна було б застосувати у роботі з дитиною у класі фортепіано, застосовуючи різні музичні знаки, графічні символи, малюнки тощо. Форма створення та презентації роботи є довільною. Головною умовою виконання цього завдання є його доступність, завершеність творчої роботи, практична направленість роботи.

Презентативний етап

Афішування. Представлення групової роботи кожною групою студентів перед своїми одногрупниками; коротке обговорення побаченого; подяка за зроблену роботу.

Рефлексивний етап

Рефлексія. Підбиття підсумків проведеної роботи на занятті. Кожен учасник майстерні висловлює своє ставлення: що було корисним, чого він навчився на занятті, що варто вдосконалити в організаційному плані.

Важливим етапом рефлексії є подяка кожного учасника майстерні один одному та виконання вправи «Аплодисменти по колу» (В. Калашин): один з учасників майстерні «обирає» очима іншого з кола і аплодує йому, той «обирає» очима наступного, і вони продовжують аплодувати утрюх і т. д. Вправа закінчується, коли усі студенти аплодують один одному.

Чую, розумію, виконую

Мета: сприяти покращенню сприйняття музики через отримання активного досвіду тлумачення художньої ідеї творів та інтерпретаційну діяльність студентів.

Вступний етап

Індуктор. Перегляд відеозаписів із виконанням одного і того ж твору сучасного композитора різними виконавцями; обговорення значення інтерпретації для передачі художнього смислу твору, розбір видів інтерпретації та її інструментів.

Творчий етап

Індивідуальна робота. Усім студентам дається завдання обрати одну із запропонованих дитячих пісень у доступному аранжуванні для вільного читання з листа студентами з різним рівнем виконавської підготовки («Грицю, Грицю до роботи», «Вийди, вийди, сонечко», «Подольночка») і представити її у власній інтерпретації. Головною вимогою є використання нестандартного підходу для виконання завдання, застосування елементів імпровізації, цікавих ідей для презентації свого виступу, тобто «осучаснення» цих творів.

Соціалізація. Після продумування інтерпретаційної концепції та короткої репетиційної роботи студенти виконують свої твори перед іншими учасниками майстерні.

Розрив. Обговорення інтерпретаційної ідеї та доречності обраних студентами методів для її реалізації; розуміння подолання

складності пошуку нових інтерпретаційних засобів у вже написаних творах через поєднання авторських вказівок та використання власних творчих ідей із «покращення» художнього твору.

Групова робота. Студенти розподіляються на малі групи (3–4 особи). Кожній групі дається однакове завдання — придумати невелику сценку (до 3 хв) на тему «Пустеля» з обов'язковим використанням елементів вокальної та інструментальної музики, гри на фортепіано, хореографії тощо.

Презентативний етап

Афішування. Після короткої репетиційної роботи (10 хв) студенти мають представити свою сценку кожною групою окремо перед своїми одноклассниками. Коротке обговорення побаченого; подяка за зроблену роботу.

Рефлексивний етап

Рефлексія. Підбиття підсумків проведеної роботи на занятті; кожен учасник майстерні висловлює своє ставлення: що було корисним, чого він навчився на занятті, що варто вдосконалити в організаційному плані.

Важливим етапом рефлексії є подяка кожного учасника майстерні один одному та виконання вправи «Аплодисменти по колу» (В. Калашин): один з учасників майстерні «обирає» очима іншого з кола і аплодує йому, той «обирає» очима наступного, і вони продовжують аплодувати утрюх і т. д. Вправа закінчується, коли усі студенти аплодують один одному.

Художня критика

Мета: сприяти усвідомленому розумінню сучасної музики майбутніми вчителями музики через висловлення та обґрунтування власної критичної точки зору щодо художнього явища, пошук позитивних та негативних сторін з позиції особистого досвіду.

Вступний етап

Індуктор. Прочитання мемуарів відомих митців (зокрема композиторів) про те, як на них вплинула критика їх творів на різних етапах творчого зростання. Обговорення зі студентами ролі художньої критики у розвитку сучасного мистецтва, її впливу на становлення особистості митця та у повсякденному житті кожного з нас.

Творчий етап

Індивідуальна робота. Створення студентами власного словника критика для надання характеристики творам мистецтва (окремо для надання позитивної та негативної оцінок).

Соціалізація. Кожен учасник майстерні зачитує свій список, у той час як всі присутні уважно слухають та зв'язують зі своїм власним. У разі співпадіння слово закреслюють; в кінці презентації своїх списків усіма студентами викладач робить спільний словник критика.

Розрив. На основі рефлексії проведеної роботи проходить обговорення аспектів, на які звертали увагу студенти, готуючи свої словники; окреслення напрямків роботи художнього критика; визначення якостей особистості критика та їх зв'язок із художньо-творчою толерантністю особистості людини, яка робить естетичні судження.

Групова робота. Викладач заздалегідь готує список імен композиторів та аудіозапис їхніх найвідоміших творів. Студенти розподіляються на пари та обирають ролі критика або автора. Кожній парі студентів дається 10 хв для ознайомлення з біографією композитора та прослуховування музичного фрагменту його твору. Завдання критика — провести інтерв'ю з автором твору, поставити йому запитання творчого характеру, роблячи критичні зауваження та стимулюючи його до «захисту» свого твору.

Презентативний етап

Афішування. Представлення творчої роботи кожною групою студентів перед своїми одногрупниками. Коротке обговорення побажаного; подяка за виконану роботу.

Рефлексивний етап

Рефлексія. Підбиття підсумків проведеної на занятті роботи. Кожен учасник майстерні висловлює своє ставлення: що було корисним, чого він навчився на занятті, що варто вдосконалити в організаційному плані.

Важливим етапом рефлексії є подяка кожного учасника майстерні один одному та виконання вправи «Аплодисменти по колу» (В. Калашин): один з учасників майстерні «обирає» очима іншого з кола і аплодує йому, той «обирає» очима наступного, і вони продовжують аплодувати утрюх і т. д. Вправа закінчується, коли усі студенти аплодують один одному.

ДИДАКТИЧНІ ІГРИ, СПРЯМОВАНІ НА ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Гра є універсальним методом активного навчання, який підходить для роботи з людьми будь-якого віку з метою формування та розвитку у них умінь, навичок, розширення знань через ненав'язливу творчу атмосферу. У мистецькій освіті гра не лише відображає спосіб інтерпретування творів мистецтва, але й є однією з організаційних форм роботи вчителя на уроці (адже вчитель грає безліч ролей як актор, який виступає перед аудиторією учнів). По суті, будь-яка суспільна діяльність набуває ознак гри, адже наші дії обумовлюються правилами (етикою, мораллю, вихованням, поведінкою), вона відбувається між індивідами (виконання соціальних ролей стосовно інших на роботі, вдома, з друзями тощо) та має чітку мету (виконання обов'язків, бажання зробити інших щасливими, досягти самореалізації тощо).

Художньо-творча толерантність майбутнього вчителя музики — це характеристика сучасної освіченої людини, яка приймає правила комунікації та співпраці з суспільством та мистецтвом як однією з форм існування суспільства. Як зазначалось нами у попередніх дослідженнях, художньо-творча толерантність особистості може виражатися через пошук нею шляхів самореалізації при вивченні творів мистецтва, знайомстві з художніми образами та їх інтерпретуванні. Така якість майбутнього вчителя музики несе явно соціальне забарвлення, адже стосується сприйняття та прийняття зовнішніх факторів, і одночасно потребує

значної внутрішньої роботи особистості над собою, вибудовування своєї ієрархії цінностей та уявлень.

Ми вважаємо доцільним формування художньо-творчої толерантності студентів на основі діяльнісного підходу, що передбачає безпосередню роботу особистості, досягнення досвіду та наступної рефлексії. Гра, на нашу думку, є найдоступнішою та найприроднішою формою реалізації цього підходу в мистецькій освіті. Саме у грі особистість здатна розслабитися і показати свій, часто прихований, творчий потенціал, розкрити свої думки та погляди. Оскільки художньо-творча толерантність не може бути нав'язана людині, а повинна стати особистим надбанням кожного у тій формі, яка відповідає окремо взятій людині, гра може слугувати формою як прояву власної позиції, так і інструментом формування толерантних поглядів у мистецтві [15].

«Озвучування» картини

Мета: створити студентам умови для розвитку креативності, надати поле для музичної творчості; навчити майбутніх вчителів музики проводити аналогії між різними видами мистецтва (музичним та образотворчим), шукати взаємозв'язок між засобами художньої виразності.

Роздатковий матеріал: фортепіано, дитячі музичні інструменти, репродукції картин.

Хід гри

Всіх студентів розподіляють на дві групи. Кожній групі видається набір дитячих музичних інструментів. Викладач виводить на проектор репродукції картин художників різних стилів та жанрів, серед яких мають бути роботи сучасних авторів. Завдання студентів полягає у створенні музичного супроводу, який би найкраще підходив для даної картини. Спільна творча діяльність студентів носить імпровізаційний характер та не передбачає попередньої репетиційної роботи. Можна використовувати фортепіано та вокал для створення музичної партитури картини.

Візуалізація музики

Мета: сформувати у студентів навички читання нотного тексту музичних творів сучасних композиторів; сприяти набуттю студентами досвіду створення власних партитур, завдяки якому вони зможуть відчувати та зрозуміти особливості побудови та відображення звучання сучасної музики.

Роздатковий матеріал: папір, ручки, олівці, фломастери, маркери.

Хід гри

Студентам пропонується прослухати фрагменти музичних творів різних жанрів, у тому числі музику сучасних композиторів. Учасникам гри дається завдання під час прослуховування візуально зображати партитуру твору за допомогою абстрактних орнаментів, ліній, геометричних фігур тощо. За бажанням, студенти можуть обирати різні кольори, які, на їхню думку, найкраще передають зміст музики. Після виконання завдання викладач робить виставку робіт, де автори «партитур» відповідають на запитання присутніх, пояснюють свої емоції та художній задум.

Зіграй музику рухами (етюд)

Мета: розвинути у студентів креативне мислення; навчити інтерпретувати художню ідею твору мистецтва різними способами та засобами, використовуючи набуті раніше знання з музично-теоретичних дисциплін; розвинути впевненість у самовираженні особистості через творчість.

Хід гри

Студенти по черзі прослуховують програмний музичний твір. Після чого їм дається завдання представити його назву іншим учасникам гри лише за допомогою рухів. Характер рухів та зміст етюду мають відповідати характеру та змісту музики. Після того як учасники вгадали, який твір показує студент, викладач дає усім прослухати музику. Після прослуховування відбувається рефлексія проведеної творчої роботи.

Захист і обвинування

Мета: сформувати у майбутніх учителів музики уміння формулювати та аргументувати власну точку зору, знаходити позитивні та негативні сторони, виходячи з різних аспектів існування художніх явищ.

Хід гри

Всіх студентів розподіляють на дві групи. На обговорення виносять один музичний твір сучасного композитора, який вони попередньо прослуховують у якісному виконанні (аудіо- або відеозапис). Завдання однієї групи студентів полягає у наданні критичної оцінки твору, зазначенні слабких сторін, проблем інтерпретування чи естетичної недосконалості. Інша група студентів повинна висвітлити позитивні сторони художнього втілення твору, переконати опонентів у його естетичній значимості, підкреслити майстерність композитора та імпровізатора тощо.

Для зручності проведення диспутів, ми пропонуємо користуватися методом креативного мислення «Шість капелюхів мислення». Суть методу полягає у розподілі мислення на шість типів, спрямованих на визначення окремих деталей, що стосуються поставленої проблеми. Кожному з типів мислення (метафоричному капелюху) надається умовно свій колір:

- синій (синій капелюх створює умови для початкової роботи — визначення мети, завдань подальших мисленневих операцій, передбачуваних результатів);
- білий (асоціюється з папером; при використанні білого капелюха варто послуговуватися чіткими даними, фактами, цифрами, інформацією, яка має документальне підтвердження);
- червоний (колір, пов'язаний з емоціями, почуттями, інтуїцією; «надягаючи» червоний мисленневий капелюх, людина висловлює свої враження та емоції);
- жовтий (асоціюється з позитивним настроєм та сонцем; жовтий капелюх дає можливість шукати позитивні сторони та переваги явища, яке аналізується, його перспективи тощо);
- чорний (нагадує мантию судді та вказує на обережність; під чорним капелюхом люди оцінюють та критикують явище, шукають причини, які вказують на недоліки об'єкта дослідження);
- зелений (створює образ рослин, енергії життя, зростання; зелений капелюх включає режим творчого мислення, висловлення нових точок зору, пошуку нестандартних ідей та рішень).

Музика в словах

Мета: формувати уміння аналізувати нотний текст за його семіотичними особливостями, формою, засобами виразності тощо; розвивати внутрішній слух, уміння читати ноти з аркуша та словниковий запас майбутніх учителів музики.

Хід гри

Всіх студентів розподіляють на малі групи (3–4 особи). Їхнє завдання — переглянути нотні тексти творів різних композиторів, серед яких мають бути і партитури сучасних авторів. Після візуального ознайомлення з текстом потрібно охарактеризувати його за допомогою написання переліку прикметників. Після виконання завдання кожна група презентує свій список слів до кожного твору. Потім викладач ставить завдання прослухати ці твори. Наприкінці вправи всі студенти обирають список слів, який найповніше розкриває характер почутої музики.

Музична подорож

Мета: формувати у студентів образне мислення, уміння концентруватись на деталях та досягати творчого задуму у визначених межах, користуючись обмеженою кількістю засобів виразності, що допоможе краще розуміти значення деталей у творах сучасних авторів.

Хід гри

Всіх студентів розподіляють на малі групи (3–4 особи). Кожна група методом випадкового вибору отримує завдання придумати і презентувати історію на певну тему (наприклад, «Подорож до Амазонки», «У зоопарку», «У бібліотеці» тощо), використовуючи для цього лише чітко визначені засоби — лише звуки, лише предмети трикутної форми, лише предмети червоного кольору тощо. Кожна група може обрати форму презентації за власним бажанням (інсценування, написання есе, створення малюнка тощо).

Мій музичний інструмент

Мета: сформувати у студентів уміння творчо виходити із проблемних творчих ситуацій; навчити працювати у команді та об'єднуватися задля досягнення творчого результату.

Роздатковий матеріал: природні матеріали (каміння, листочки, плоди каштанів, дерев'яні палички, зерно тощо), пластикові коробки, пляшки, кришки, проволока, папір, пакети, олівці, гумки тощо.

Хід гри

Всіх студентів розподіляють на групи (4–5 осіб). На столі викладач розкладає різні предмети, пропонуючи усім учасникам гри обрати по одному. Коли всі визначилися з вибором та повернулися на свої місця, викладач дає завдання: кожна група студентів має створити та презентувати аудиторії свій музичний інструмент, використовуючи всі предмети, наявні у членів групи.

Ерудит

Мета: актуалізувати знання майбутніх вчителів музики з культурології та історії мистецтва (історії музики); розширити кругозір; навчити проводити паралелі між культурними феноменами минулого і сучасності та їх відображенням у мистецтві.

Хід гри

Всіх студентів розподіляють на малі групи (3–4 особи). Завдання кожної групи — за короткий проміжок часу (3 хв) згадати якомога більше творів однієї тематики. Перелік усіх тем на вибір студентів наводиться на дошці (наприклад, «Давньогрецькі міфи», «Казки», «Україна», «Тварини», «Нерозділене кохання» тощо). Виграє та команда, яка назве найбільшу кількість творів.

Три слова

Мета: розвинути у майбутніх вчителів музики уміння стисло формулювати свою думку, аналізувати художній задум композитора та вербально інтерпретувати його.

Хід гри

Студентам дається завдання уважно прослухати фрагмент музичного твору після чого передати основний зміст почутого, який, на їхню думку, композитор заклав у твір. Важливим елементом гри є те, що описати художню ідею твору потрібно за допомогою трьох слів — іменника, дієслова та прикметника. Завдання виконується та презентується індивідуально кожним учасником гри.

Критичне есе

Мета: розвивати у студентів уміння давати неупереджену оцінку художньому (музичному) твору, презентувати свою точку зору та обстоювати її; навчити сприймати критику власних художніх уподобань та знаходити «естетичний компроміс».

Хід гри

Перед початком вправи викладач просить студентів написати на маленькому аркуші паперу автора і назву своєї улюбленої музичної композиції (інструментальний чи вокальний твір). Записки складають в одному місці, перемішують, після чого кожен обирає записку для себе. Завдання студентів полягає у написанні есе, в якому потрібно охарактеризувати твір, який зазначено на аркуші, не називаючи його.

Речення в есе мають починатися за однією схемою:

Це сучасний/класичний ... твір...

Цей твір про...

Він (описати характер твору)...

Його найчастіше виконують...

Кожного разу, коли чую цей твір, я...

Цінність твору полягає у...

Однак, на мою думку, він...

Отже, цей твір...

Кожен зачитує своє есе, а решта студентів намагається назвати твір, про який йдеться, і вказати, наскільки опис відповідає основній ідеї твору. Наприкінці той, чий це улюблений твір і хто написав його назву у записці, визначає, чи рецензія на твір була дана повна, чи якісь художні сторони залишилися без уваги.

ЩОДЕННИК ХУДОЖНІХ ВРАЖЕНЬ ЯК МЕТОД ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Важливе завдання формування художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики — навчити студентів говорити про мистецтво (зокрема музику), обґрунтовувати свою точку зору та вміти слухати інших. Для цього ми пропонуємо використовувати у навчальних цілях метод ведення щоденників, який дослідили та представили для ознайомлення [17]. Найчастіше цей метод використовується у психології задля отримання даних про перебіг діяльності учасників проектів чи експериментів на відстані, психодіагностики.

Метод ведення щоденників має яскраво виражену суб'єктивність, адже людина, яка веде щоденник, описує події, які з нею трапляються, та явища, які її супроводжують, з власної точки зору, при цьому фільтруючи інформацію та інтерпретуючи її за власним бажаннями. У контексті нашого дослідження вивчення такої суб'єктивної точки зору є найбільш цікавим та корисним, оскільки нам необхідно створити умови, за яких кожен учасник навчального процесу мав би рівні умови для самовираження та висловлення власної думки.

Щоденник художніх вражень може слугувати методом спонукання майбутніх учителів музики до сеансів художньої комунікації з творами мистецтва у вигляді ведення коротких записів та нотаток. Форма щоденника дає змогу студентам здійснювати аналіз переглянутих (прослуханих) творів та провести самоаналіз своїх вражень (на що звернув увагу, що зацікавило,

що не сподобалося і т. д.). Цей метод слугує допоміжним важелем у процесі організації художньої самоосвіти студентів, а також стає наочним прикладом того, наскільки активну чи пасивну позицію займає студент у мистецько-культурному плані. Записуючи яскраві художні враження та події зі свого життя, він зможе краще орієнтуватися у культурних подіях свого міста, України та світу, що стане стимулом слідкувати за культурно-мистецьким життям, допоможе самовизначитися у власних художніх уподобаннях.

У процесі впровадження методики формування художньо-творчої толерантності майбутніх учителів музики студентам можна запропонувати створити власний електронний (або, за бажанням студентів, паперовий) щоденник, у якому вони будуть описувати своє дозвілля: записувати інформацію про усі культурні заходи, на яких вони будуть присутні протягом наступних кількох місяців (концерти, виставки, презентації, вистави тощо), їх програму (що було представлено, ким було виконано), висловлювати свої враження та коментарі щодо побаченого (почутого). Крім того, у щоденнику слід описувати книжки, які студенти читають поза навчальним планом, а також власні художні продукти. Окремо варто підкреслити, що до уваги беруться не лише приклади комунікації з класичним мистецтвом, але й із сучасними мистецькими формами, як-от: події субкультурних течій, творчість нових музичних гуртів, концерти неklasичної музики, новинки медіа-культури, кіно і телебачення, з якими студент ознайомився за час ведення щоденника. Отже, у щоденнику художніх вражень має бути відображено усі види мистецько-культурного дозвілля молоді.

Альтернативою ведення щоденника може бути використання студентами соціальних мереж задля відображення досвіду художньо-культурної комунікації. Мається на увазі використання публічних акаунтів у Facebook, Twitter, Instagram, LiveJournal, ведення блогів тощо. У такому разі студентам дається завдання публікувати індивідуальні пости з описаної вище тематики, підкріплені медіа-файлами, зображеннями, фотографіями, посиланнями, хештегами тощо.

Зазначений вид активності вирішує одразу кілька важливих завдань, а саме: робить процес самоосвіти студентів цікавим, доступним, актуальним; включає новітні технології у навчальний процес, стираючи при цьому розмежування між навчанням та дозвіллям молоді; дає відкритий доступ до інформації усім учасникам навчального процесу, оскільки кожен може побачити, оцінити, висловити свою думку про заходи, які відвідує інший студент; дає змогу викладачеві в режимі он-лайн спостерігати

за інтенсивністю роботи студентів, аналізувати ставлення та добросовісність під час виконання завдань.

Щоденник художніх вражень презентується кожним студентом на спеціально відведеному занятті в кінці вивчення теоретичного курсу із проблем формування художньо-творчої толерантності майбутніх вчителів музики та відповідно оцінюється за такими критеріями, як: систематичність заповнення щоденника, логічність викладення матеріалу, уміння робити обґрунтовані висновки та висловлювати судження щодо художніх явищ, оригінальність оформлення, креативність під час презентації.

РЕКОМЕНДОВАНИЙ РЕПЕРТУАР ДЛЯ ВИВЧЕННЯ У КЛАСІ ОСНОВНОГО ЧИ ДОДАТКОВОГО ФОРТЕПІАНО

З метою розширення концертного та педагогічного репертуару студентів для роботи у класі основного (додаткового) фортепіано ми пропонуємо обирати не надто поширені дитячі цикли, про які, можливо, деякі студенти чують вперше. Таким чином, майбутній вчитель музики матиме змогу подивитися на твір зі своєї власної точки зору, не спираючись на усталені та поширені судження, і отримати нові естетичні враження. Крім того, студенти отримують нові знання, які вони зможуть використати у процесі педагогічної практики в школі.

На вибір майбутнім вчителям музики пропонується давати на опрацювання твори іноземних (Б. Бартока, К. Дебюссі, Ф. Пуленка, Д. Мійо, А. Пярта, С. Прокоф'єва, Д. Шостаковича, А. Лур'є) та українських композиторів (В. Сильвестрова, О. Шукайло, Г. Саська та ін.).

У доборі саме такого репертуару для опрацювання ми керувалися кількома важливими чинниками. По-перше, специфіка нашої методики стосується, зокрема, формування художньо-творчої толерантності майбутніх вчителів музики саме у процесі фортепіанної підготовки, а отже, спрямування на роботу з удосконалення фортепіанного виконавства. Цей факт створює додаткові вимоги стосовно опрацювання творів, написаних саме для цього музичного інструмента.

По-друге, варто зазначити, що інструментальна музика композиторів ХХ ст. характеризується багатьма складнощами не лише у плані її

сприйняття, але й щодо технічного аспекту виконання. Видатні митці сучасної класичної музики у своїх «дитячих» мініатюрах нерідко ставили такі ж художні завдання, як і у «дорослих» творах. Тому, зважаючи на те, що не всі студенти володіють фортепіано на високому виконавському рівні, необхідному для роботи із технічно складними творами, вивчення музики для дітей набуває рівноцінного значення у реалізації нашої головної мети — набуття студентами досвіду виконання та аналізу сучасної класичної музики. Навіть після ескізного вивчення твору майбутній учитель музики може оперувати фактом, що він здійснював розбір і виконання сучасної академічної музики.

По-третє, робота над фортепіанними циклами для дітей та юнацтва слугує розширенню педагогічного репертуару майбутніх вчителів музики. Твори, які студенти самі виконують під час навчання у виші, стануть їм у пригоді надалі — як на уроках музичного мистецтва у школі, так і під час гурткової та індивідуальної роботи з талановитими дітьми.

Таким чином, ми сформуваємо педагогічний репертуар, який рекомендуємо майбутнім учителям музики. Він складається з творів для дітей та юнацтва сучасних українських та зарубіжних композиторів.

Орієнтовний фортепіанний репертуар зарубіжних композиторів

1. Лур'є А. «Рояль у дитячій» («Вісім п'єс для російських дітей»): «Порцелянове пасовище», «Трепак», «Пай», «Бяка», «Бука», «Бай», «Грибний дощик», «Вліз котик на плотик».
2. Пуленк Ф. «Сільські картинки (Маленькі дитячі п'єси для фортепіано)»: «Гірольський вальс», «Стакато», «Сільський танець», «Полька», «Маленький хоровод», «Кода».
3. Дебюссі К. «Дитячий куточок»: «Доктор Градус», «Колискова Джимбо», «Серенада ляльці», «Сніг танцює», «Маленький пастух», «Ляльковий кекуюк».
4. Барток Б. «Мікрокосмос» (1–6 томи).
5. Мійо Д. Дві п'єси із циклу «Весна», «Мазурка».
6. Пярт А. Музика з вистав для дітей «Танець каченят», «Червона шапочка та Вовк», «Метелики».
7. Прокоф'єв С. «Дитяча музика» (дванадцять легких п'єс для фортепіано): «Ранок», «Прогулянка», «Казочка», «Тарантела», «Каяття», «Вальс», «Хода коників», «Дош і веселка», «П'ятнашки», «Марш», «Вечір», «Ходить місяць над лугами».

8. Шостакович Д. «Дитячий зошит»: «Марш», «Вальс», «Ведмідь», «Весела казка», «Сумна казка», «Лялька, що заводиться».
9. Шостакович Д. «Танці ляльок» (сім п'єс для фортепіано): «Ліричний вальс», «Гавот», «Романс», «Полька», «Вальс-жарт», «Шарманка», «Танець».
10. Щедрін Р. «Зошит для юнацтва (П'ятнадцять п'єс для фортепіано)»: «Арпеджіо», «Знаменний розспів», «Граємо оперу Россіні», «Хор», «Терції», «Звеличувальна», «Обернення акорду», «Сільська плакальниця», «Фанфари», «Розмови», «Російський передзвін», «Петровський кант», «Погоня», «Дванадцять нот», «Етюд в ля».
11. Хачатурян А. «Дитячий альбом для фортепіано: зошит № 1 та № 2»: «Андантіно», «Сьогодні заборонено гуляти», «Лядо серйозно захворів», «В день народження», «Етюд», «Музична картина», «Кіннота», «Інвенція» (Адажіо з балету «Гаяне»), «Наслідкування народному», «Фуга»; «Скакалка», «Вечірня казка», «Східний танець», «Барсик на гойдалках», «Гра на бубні», «Дві смішні тітоньки посварились», «Траурна хода», «Ритмічна гімнастика», «Токката», «Фуга».

Орієнтовний фортепіанний репертуар українських композиторів

1. Шух М. Сюїта «Перші кроки»: «Маленький Гіппо іде на прогулянку», «Танець стрибаючих каченят», «Кучерявий баранець», «Жу-жу-жу дзижчить жучок», «Черевичок Попелюшки», «Веселі чоловічки будують будинок», «Колискова для Еллі», «Помаранчевий паровозик іде в гості», «Я дивлюся на хмари», «Сурми грають», «Зимова казка», «Дощик, дощик, перестань», «Старовинна пісня пастуха», «Балерина», «Дві конячки одна за одною», «Склепіння таємничої печери», «Побарабанимо!», «Струмочок до країни казок», «Страшне судовисько іде на полювання», «Смарагдове озеро», «Китайський імператор», «Приємний настрій», «Дзвони в горах», «Дитяча залізниця», «Таємниці старого замку», «Королівські мисливці», «Добра казка», «Розбійники-тритони підкрадаються», «Вальс Мальвіни», «Весняні передзвони».
2. Шукайло Л. Цикл «Мої іграшки»: «Горобець», «Курчата», «Лебідь», «Поні», «Маленьке негренья», «Котик і мишка», «Барабан», «Петрушка», «Старовинний танець», «Варіації на тему рос. нар. пісні “Катенька веселя”», «Варіації на тему В. Шаїнського “Песенка про кузнечика”», «Прелюдія», «Карнавальна хода», «Ляльки танцюють», «Інтермеццо», «Спогад», «Рондо».
3. Шукайло Л. Сюїта для фортепіано «Цирк»: «Марш», «Акробати-наїзники», «Дресировальниця голубів», «Слон танцює», «Жонглер», «Клоуни».

4. Сасько Г. Цикл фортепіанних творів для дітей «Мозаїка»: «Синички за вікном», «Льодовий палац Снігової Королеви», «Поліфонічна п'єса», «Арія», «Перший пролісок», «Народне сказання», «Дідусева казка», «Східний мотив», «Веснянка», «Джерельце», «Поліфонічна фантазія», сюїта «Граю джаз!» (блюз, джаз-вальс, регтайм), «Весняний дощик», «Метелики над квітами», «Мережива», «Токата».
5. Сильвестров В. «Дитяча музика № 1 та № 2»: «Колискова», «Дитячий танець», «Вдячність», «Подив», «Старовинна мелодія», «Фантастична сонатина (Дракон і птах)», «Ранкова пісенька»; «Дзвіночки», «Озеро», «Ранковий птах», «Марш», «Ноктюрн», «Скерцо», «Казка».
6. Кривопуст Б. «Музика вітру», «Перші сніжинки», «Токатіна», «Регтайм».
7. Гомельська Ю. «Обережні кроки», «Весело».
8. Колодуб Л. «Гуцульський танець», «Троїсті музики».
9. Колодуб Ж. «Старовинна капличка», «Бугі-вугі», «Ча-ча-ча».
10. Колодуб Ж. «Весняні враження»: «Веснянка», «Голоднекошення», «Веснянка», «Страшний сон», «Веснянка», «Сутінки», «Весняна капіль».

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Зырянова Т.В. Художественная герменевтика / Т.В. Зырянова. — М. : Изд-во Академии Тринитаризма, 2012. — 450 с.
2. Калошин В.Ф. Педагогіка успіху: стратегія радісного навчання. Додатки / В.Ф. Калошин // Видавнича група «Основа». — 2013. — № 33. — С. 1–11.
3. Мозгальова Н. Теорія та методика інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики [Текст] : автореф. дис.... д-ра пед. наук : 13.00.02 / Н. Мозгальова ; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. — К., 2012. — 43 с.
4. Олексюк О.М. Герменевтичний підхід у вищій мистецькій освіті : кол. моногр. / О.М. Олексюк, М.М. Ткач, Д.В. Лісун. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. — 150 с.
5. Олексюк О.М. Музична педагогіка : навч. посіб. / О.М. Олексюк. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. — 248 с.
6. Орлова О. Развитие толерантности учащихся в условиях педагогических мастерских [Текст] : автореф. дис.... канд. пед. наук : 13.00.01 / О. Орлова; СПб. акад. постдипл. пед. образ. — СПб., 2006. — 28 с.
7. Отич О.М. Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання: теоретичний і методичний аспекти : моногр. / О.М. Отич ; за наук. ред. І.А. Зязюна. — Чернівці : Зелена Буковина, 2009. — 752 с.
8. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г.М. Падалка. — К. : Освіта України, 2008. — 274 с.

9. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька : навч.-метод. посіб. / О.П. Рудницька. — Т. : Навчальна книга — Богдан, 2002. — 270 с.
10. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості: Підручник. — К. : Міленіум, 2006. — 344 с.
11. Соболь Н.В. Художньо-творча толерантність майбутнього вчителя музики в аспекті його професійної діяльності / Н.В. Соболь // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія : зб. ст. — Ялта : РВВ КГУ, 2014. — Вип. 44. — Ч. 4. — С. 198–203.
12. Соболь Н. Структура художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики / Н. Соболь // Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету ім. Володимира Винниченка]. Сер.: Педагогічні науки: зб. наук. пр./Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка. — Кіровоград : КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. — Вип. 139. — С. 234–238.
13. Соболь Н.В. Феномен толерантності майбутнього вчителя музики: теоретичний аналіз проблеми / Н.В. Соболь // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. Сер. 14: Теорія і методика мистецької освіти : зб. наук. пр. — Вип. 18 (23). — К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2015. — С. 50–53.
14. Соболь Н.В. Педагогічні принципи формування художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики / Н.В. Соболь // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Сер.: Педагогіка : зб. наук. пр. / Мелітоп. держ. пед. ун-т ім. Богдана Хмельницького. — Вип. 1 (14). — Мелітополь : Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2015. — С. 371–377.
15. Соболь Н.В. Ігрова діяльність як чинник формування художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики / Н.В. Соболь // Духовність особистості в системі мистецької освіти : зб. пр. наук. шк. д-ра пед. наук, проф. О.М. Олексюк / Київський ун-т ім. Б. Грінченка. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. — С. 75–82.
16. Соболь Н.В. Методи діагностики рівнів сформованості художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики / Н.В. Соболь // Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття : матер. II Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 квіт. 2016 р. / МОН України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка та ін. ; за заг. ред. Огнев'юка В.О. ; [редкол.: В.О. Огнев'юк, Н.М. Віннікова, К.Ю. Бацак, О.М. Олексюк та ін.]. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. — С. 692–701.
17. Соболь Н.В. Щоденник художніх вражень як метод формування художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики / Н.В. Соболь // Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки : матер. VI щорічної Всеукр. наук.-практ. конф., 21 квітня 2016 р. / МОН України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка та ін. ; за заг. ред. Огнев'юка В.О. ;

- редкол.: В.О. Огнев'юк, Н.М. Віннікова, О.В. Дудар та ін. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. — С. 72–76.
18. Соболь Н.В. Технологія педагогічної майстерні у контексті формування художньо-творчої толерантності майбутніх учителів музики / Н.В. Соболь // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки : зб. наук. пр. / за ред. проф. Т. Степанової. — Вип. 2 (53). — Миколаїв : МНУ ім. В.О. Сухомлинського, 2016. — С. 176–180.
19. Соколова И.Б. Феноменологический подход к анализу произведений культуры // Культурологические исследования. — СПб. : Астеріон, 2006. — С. 73–75.
20. Степанова Г. Педагогические мастерские как условие развития творческой личности / Г. Степанова. — М. : Чистые пруды, 2007. — 32 с.
21. Хочу грати на роялі / авт.-упоряд. Н. Гриднева; текст М. Храпачова; худож. К. Лавро. — К. : Муз. Україна, 2012. — 200 с.
22. Шип С. Музыкальная речь и язык музыки (теоретическое исследование) : моногр. / С. Шип ; ред. Р.Г. Болховский. — О. : Одес. гос. консерватория им. А.В. Неждановой, 2001. — 296 с.
23. Goodkin D. Play, sing & dance: an introduction to Orff Schulwerk / D. Goodkin. — Schott, 2004. — 199 p.

Зміст

Вступ	3
Сутність, структура та рівні сформованості художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики у процесі фортепіанної підготовки	5
Педагогічна творча майстерня як форма організації процесу формування художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики.....	9
Дидактичні ігри, спрямовані на формування художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики	19
Щоденник художніх вражень як метод формування художньо- творчої толерантності майбутнього вчителя музики.....	26
Рекомендований репертуар для вивчення у класі основного чи додаткового фортепіано	29
Рекомендована література	33
Зміст	36

Навчальне видання

НАТАЛІЯ ВІТАЛІЇВНА СОБОЛЬ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ У ПРОЦЕСІ ФОРТЕПІАННОЇ ПІДГОТОВКИ

За зміст поданих матеріалів відповідає автор.

Видання підготовлене до друку в НМЦ видавничої діяльності
Київського університету імені Бориса Грінченка

Завідувач НМЦ видавничої діяльності *М.М. Прядко*
Відповідальна за випуск *А.М. Даниленко*
Над виданням працювали *Н.І. Гетьман, Т.В. Нестерова,*
О.Д. Ткаченко

Поліграфічна група: *А.А. Богадельна, Д.Я. Ярошенко, О.М. Дзень,*
Г.О. Бочарник, В.В. Василенко

Підписано до друку 11.08.2016 р. Формат 60х84/16.
Ум. друк. арк. 2,21. Обл.-вид. арк. 1,96. Наклад 55 пр. Зам. №6-094.

Київський університет імені Бориса Грінченка,
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, 04053.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 4013 від 17.03.2011 р.

Попередження! Згідно із Законом України «Про авторське право і суміжні права» жодна частина цього видання не може бути використана чи відтворена на будь-яких носіях, розміщена в мережі Інтернет без письмового дозволу Київського університету імені Бориса Грінченка й авторів. Порушення закону призводить до адміністративної, кримінальної відповідальності.